

УДК 631.11:631.6.02

Піняга Н.О.

кандидат економічних наук

Львівського національного аграрного університету

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ресурсний потенціал сільського господарства є матеріальною основою розширеного відтворення продуктивних сил галузі. Вирішення проблем ефективного формування та використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств є об'єктивною необхідністю і важливою передумовою розвитку аграрного сектора економіки. Реформаційні перетворення в сільському господарстві не дали очікуваної соціально-економічної віддачі, підприємства знаходяться у важкому становищі, руйнується ресурсний потенціал галузі.

Ключові слова: ресурсний потенціал, сільськогосподарські підприємства, проблеми формування та використання, ефективність.

Піняга Н.О. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЭФФЕКТИВНОГО ФОРМИРОВАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Ресурсный потенциал сельского хозяйства является материальной основой расширенного воссоздания производительных сил отрасли. Решение проблем эффективного формирования и использования ресурсного потенциала сельскохозяйственных предприятий является объективной необходимостью и важной предпосылкой развития аграрного сектора экономики. Реформационные превращения в сельском хозяйстве не дали ожидаемого социально-экономического эффекта, предприятия находятся в тяжелом положении, разрушается ресурсный потенциал отрасли.

Ключевые слова: ресурсный потенциал, сельскохозяйственные предприятия, проблемы формирования использования, эффективность.

Piniaha N.O. ACTUAL PROBLEMS OF EFFICIENT FORMATION AND USE OF RESOURCE POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Resource potential of agriculture is the material basis for the expanded reproduction of productive forces of the industry. Solving the problems of efficient formation and use of resource potential of agricultural enterprises is an objective necessity and an important prerequisite for the development of the agrarian sector of the economy. Reformational transformations in agriculture have not provided the expected socio-economic returns, enterprises are in a difficult position, the resource potential of the sector is being destroyed.

Keywords: resource potential, agricultural enterprises, problems of forming and use, efficiency.

Постановка проблеми. На будь-якому підприємстві незалежно від його організаційно-правової форми господарювання принципово важливим є його потенціал. Його стратегічне значення полягає у можливостях розробляти оптимальну для підприємства стратегію, забезпечувати рентабельне виробництво та підвищувати його рівень позиції на ринку.

Однією з особливостей функціонування сучасних агроформувань є кількісна та структурна недосконалість їх ресурсних потенціалів, зумовлена великими втратами ресурсів у процесі здійснення аграрної та земельної реформ і складним фінансовим становищем господарств.

У повсякденній господарській діяльності підприємств задіяно безліч різноманітних ресурсів: земельні, трудові, фінансові, матеріальні та нематеріальні тощо. Процес виробничої діяльності ускладнюється браком їхнього існування на підприємстві, тому забезпечення сільськогосподарського виробництва ресурсами є актуальним питанням сьогодення. Ресурсний (виробничий) потенціал підприємства є структурою, яка складається з декількох виробничих елементів, що виконують різні функції в процесі виробництва продукції, і якому притаманні принципи конструювання, закладені в створенні складної економічної структури: цілісність, складність, взаємозамінність і взаємодоповнюваність елементів, здатність до відтворювання і сприйняття всіх видів взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджували ресурсний потенціал підприємств такі вчені, як: В.Г. Андрійчук, М.В. Гладій, М.А. Лендел, І.І. Лукінов, О.М. Онищенко, Б.Й. Пасхавер, В.М. Трегобчук, А.Е. Юзефович, Г. Стейнер, Й. Шум-

петер, В.Л. Берестов, М.В. Буданова, І.М. Писаревський. Вивченню ресурсного потенціалу приділяли уваги багато зарубіжних і вітчизняних учених, проте цю тему не повністю висвітлено. Більшість теоретичних концепцій розвитку ресурсного потенціалу є недостатньо обґрунтованими або суперечливими. В економічній літературі мало уваги приділено ефективності використання ресурсного потенціалу, тому ця тема потребує подальшого вивчення і дослідження.

Забезпечення рентабельного сільськогосподарського виробництва та підвищення рівня продовольчої безпеки країни залежать від наявності та ефективності використання і відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Становлення та розвиток сільськогосподарських підприємств різних типів тісно пов'язані з розв'язанням організаційно-економічних завдань щодо підвищення віддачі з кожної затраченої одиниці ресурсного потенціалу, його розширеного відтворення, вдосконалення структури, поліпшення результативності діяльності сільськогосподарських підприємств.

Ефективність виробництва належить до найважливіших результативних показників розвитку будь-якої господарюючої системи незалежно від її цільового призначення, структури продукції, що виробляється, її якості, масштабів виробництва та інших кількісних, структурних та підсумкових показників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Використання ресурсного потенціалу є важливим етапом діяльності підприємства, головним завданням якого є одержання максимальних прибутків за найменших

витрат та мінімального рівня ризику. Кожне підприємство самостійно формує свій ресурсний потенціал, який дає змогу визначити перспективи розвитку на майбутнє. Істотний внесок у розроблення окремих аспектів проблеми ефективного використання ресурсів підприємств зробили фундаментальні теоретичні праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених ще у 70-х роках минулого століття. За кордоном потенціал розглядають здебільшого як ресурс, але не відносно окремого підприємства, а відносно країни, регіону (військовий, промисловий, природний). Існує декілька видів ресурсів: економічний, ресурсний, науково-технічний, промисловий, виробничий та ін. На думку С. Сердака, ресурсний потенціал підприємства – це сукупність матеріальних, нематеріальних, трудових, фінансових ресурсів, зокрема здатність робітників підприємства ефективно використовувати зазначені ресурси для виконання місії, досягнення поточних та стратегічних цілей підприємства. При цьому ресурсний потенціал підприємства можна охарактеризувати чотирма основними критеріями: реальними можливостями підприємства в тій чи іншій сфері діяльності; обсягом ресурсів, залучених і підготовлених до використання у виробництві; здатністю кадрів використовувати ресурси, вміння розпоряджатися ресурсами підприємства; формою підприємництва та відповідною організаційною структурою підприємства [9, с. 83–87]. Отже, у науковій літературі немає одностайної думки щодо визначення поняття «ресурсний потенціал». На наше переконання, ресурсний потенціал – це сукупність усіх матеріальних, нематеріальних, трудових, фінансових ресурсів, що є у розпорядженні цього підприємства, взаємозалежних та взаємопов'язаних, залучених у його діяльність для досягнення поточних і стратегічних цілей та задоволення потреб суспільства.

Загальним та ключовим поняттям, яке притаманне всім видам ресурсів, є поняття «ефективність». Саме ефективне використання ресурсного потенціалу дає змогу визначити місце і роль ресурсів на підприємстві, їхнє призначення у ньому для отримання мети і кінцевих результатів від господарської діяльності.

Під час формування ринкової економічної системи набувають актуальності проблеми планування та оптимізації можливостей підприємств. Досвід зарубіжних країн свідчить про необхідність створення гнучких виробничо-організаційних систем, що дають змогу миттєво реагувати на зміни в навколишньому середовищі. З огляду на це, слід приділити увагу переосмисленню концептуальних підходів до створення та розвитку вітчизняних підприємств, а передусім – до процесів цілеспрямованого формування їхніх потенціалів. Кризовий стан національної економіки та окремих підприємств, що супроводжується недовикористанням виробничих потужностей, нагромадженням понаднормативних запасів матеріалів і готової продукції, скороченням чисельності працівників, зниженням їхнього кваліфікаційного рівня і продуктивності праці та іншими негативними явищами, призводять до втрати потенціалу [5]. Формування потенціалу підприємства – це процес ідентифікації та створення підприємницьких можливостей, його структуризації та побудови певних організаційних форм для стабільного розвитку та ефективного відтворення. З огляду на те, що формування потенціалу підприємства є складним процесом, орієнтованим на максимальну взаємодію із зовнішнім середовищем і забезпеченням високої якості реалізації, важливо визначити, які саме чинники зумовлюють

розвиток його елементів і впливають на їхню збалансованість та ефективність використання.

Розглянемо зовнішні і внутрішні чинники. До зовнішніх чинників належать економічні, соціальні, політичні, юридичні умови, вплив яких визначається обмежувальними і стимулюючими заходами з боку державних органів, банків, суспільних груп, інвестиційних компаній. Основні з цих заходів – податкові, відсоткові ставки, тиск політичних сил, суспільні та законодавчі норми. Щодо внутрішніх чинників, то до них потрібно віднести стратегію підприємства, необхідний досвід і навички менеджерів, сформовані принципи організації та ведення бізнесу, моральні цінності керівників. Рішення щодо формування потенціалу орієнтовані на майбутнє і тому базуються на попередніх умовах розвитку релевантних факторів, тобто певних передумовах. Особливе значення мають передумови, які визначаються потребами клієнтів і впливають на якість «виходу», пріоритет якого в процесі формування потенціалу був визначений вище. Крім того, дуже важливі передумови, пов'язані з конкурентами, тому що ресурсний потенціал підприємства втрачає свою цінність саме під їх тиском. Процес оптимізації структури потенціалу підприємства потрібно здійснювати за такими етапами:

- формування системи цілей підприємства;
- визначення необхідного для кожної цілі набору стратегічних ресурсів;
- оскільки для задоволення однієї потреби може існувати кілька варіантів наборів ресурсів, то доцільно оцінити альтернативні комбінації і після цього зробити остаточний висновок;
- враховуючи, що підприємство не володіє всіма видами ресурсів, треба провести раціональний розподіл обмежених ресурсів, визначити, куди найвигідніше їх спрямовувати, щоб забезпечити високий рівень конкурентоспроможності потенціалу підприємства;
- після виконання попередніх етапів необхідно оцінити отриманий результат.

Отже, наявність певних організаційно-економічних особливостей формування потенціалу підприємств залежно від сфери бізнесу визначає успішність чи, навпаки, крах у довготерміновій перспективі. У структурі кожної соціально-економічної системи треба виокремлювати ключові точки, які зумовлюють розвиток усієї структури.

Виробничий потенціал відіграє важливу роль у розв'язанні науково-технічних, організаційних та економічних завдань господарювання. Рівень забезпеченості підприємства необхідними елементами виробничого потенціалу та ефективності їх використання характеризують рівень організації виробництва, технологічного і ресурсного забезпечення, ступінь використання техніки, предметів праці, що створюють передумови розширення діяльності, поліпшення фінансової стійкості, конкурентоспроможності і, як наслідок, залучення нових інвестицій.

Виробничому потенціалу притаманна особливість, яка значно впливає на характер і зміст взаємозв'язків його елементів, що створює можливості вибору ефективних варіантів випуску продукції та економії ресурсів.

Виробничий потенціал підприємства слід розглядати як ціле, в якому єдність форми і змісту виникає через збереження і залежність його складників [2].

Загальні особливості формування виробничого потенціалу підприємства зводяться до того, що:

1. формуванню або реформуванню підлягає передусім виробнича система підприємства як

носії потенціалу, від властивостей якого найбільшою мірою залежить виробничий потенціал усього підприємства;

2. зміни носія потенціалу виробничої системи не обов'язково потягнуть за собою зміни інших систем, лише якщо це пов'язано зі зміною енергоспоживання, збільшенням матеріалоемності або трудомісткості продукції, але якщо йдеться про створення нового підприємства, саме виробнича система зумовлює склад, вид, структуру та масштаби всіх інших систем цілісного носія та згодом і його виробничий потенціал;

3. формування або реформування носія потенціалу виробничої системи здійснюється за ланцюжком «зміна (вибір) виробу або зміна конструкції виробу чи матеріалів, що його складають – зміна (вибір) масштабів та типу виробництва – зміна (вибір) технології виробництва за видами обробки та рівнем використання готових комплектуючих вузлів – зміна (вибір) рівня автоматизації процесів і, відповідно, вимог до виробничого персоналу»;

4. виробничий потенціал підприємства відображує максимум обсягу, який може забезпечити підприємство за встановленими номенклатурними позиціями й асортиментом продукції в межах повної місткості ринку за кожним виробом.

Щодо потенціалу підприємства, то його можна охарактеризувати такими основними рисами.

1. Потенціал підприємства визначається його реалізованими та нереалізованими можливостями.

2. Можливості підприємства визначаються ресурсами та резервами, які не залучені у виробництво, тому потенціал підприємства включає в себе обсяг ресурсів, які залучені у виробництво, а також ті, які підготовлені для використання.

3. Потенціал підприємства також слід визначити навичками різних категорій персоналу, які мають прямий вплив на виробництво товарів, здійснення послуг (робіт), а також приймають участь в отриманні доходу і забезпеченні ефективного функціонування підприємства [7].

Формування потенціалу підприємства – це виявлення стратегічних можливостей, ресурсів і резервів потенціалу, здатних підвищити конкурентоспроможність підприємства. Розвиток потенціалу – це «нароццвання» потенціалу за рахунок виявлених резервів і конкурентних переваг. Нарощування потенціалу можливе як на етапі формування, так і в процесі його використання. Оцінка ресурсного потенціалу дає змогу:

- оцінити ступінь залучення ресурсів у господарський обіг;
- оцінити ступінь використання активної частини потенціалу;
- оцінити ефективність ресурсів, вкладених у формування і розвиток ресурсного потенціалу.

Під оцінкою ресурсного потенціалу розуміється визначення величини економічних ресурсів, якою володіє і розпоряджається підприємство, й економічного результату їх ефективного використання. Оцінка ресурсного потенціалу підприємства може проводитися в натуральному і вартісному вираженні. Забезпечення ефективного використання і подальшого нарощування ресурсного потенціалу має стати одним із головних пріоритетів діяльності як керівництва підприємства, так і усіх його підрозділів. Основним напрямом ефективного використання ресурсного потенціалу є підвищення врожайності сільськогосподарських культур, упровадження нових високоефективних господарських структур, формування районів високотоварного виробництва, зміцнення матері-

ально-технічної бази, впровадження ресурсо- і енергозберігаючих технологій, удосконалення організації праці, підвищення рівня концентрації, спеціалізації та кооперації виробництва, вдосконалення цінового і фінансового механізмів, підвищення рівня організації та мотивації праці.

Сучасний стан ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств є незадовільним. Розвиток ресурсного потенціалу можливий тільки при вирішенні таких проблем:

- якісне оновлення та розширення матеріально-технічної бази;- реалізація інвестиційних проектів підприємств різних форм власності та господарювання;- раціональне використання земельних, водних та інших природних ресурсів;- поповнення трудових ресурсів;

- забезпечення ефективного використання внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів;

- формування необхідної інформації для прийняття управлінських рішень та запобігання кризовим явищам;

- упровадження сучасних технологій виробництва промислової продукції;- здійснення маркетингових досліджень для обґрунтування асортиментної політики виробничих підприємств.

Ефективність реалізації потенціалу підприємства визначається формою підприємництва, та його організаційною структурою.

Враховуючи напрями підвищення ефективності формування та використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств доцільно враховувати такі позиції: наявність синергетичного ефекту використання ресурсів у процесі виробництва; управління рівнем використання і відтворення ресурсного потенціалу за рахунок моніторингу показників, які мають велике значення для розвитку підприємства; розгляд різних заходів щодо підвищення ефективності функціонування підприємства; управління показниками ефективності використання ресурсного потенціалу для визначення неефективного використання окремих видів ресурсів та вплив на них.

Проте низка проблем, пов'язаних із формуванням та використанням ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, залишається ще недостатньо дослідженими. Відсутній єдиний методологічний підхід до визначення і формування системи формування та використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Висновки з проведеного дослідження. Раціональне формування й ефективне використання ресурсного потенціалу агроформувань є об'єктивною необхідністю і важливою передумовою розвитку не лише їх безпосередньо, а й аграрного сектора економіки у цілому. Реформаційні перетворення в сільському господарстві не дали очікуваної соціально-економічної віддачі, агроформування знаходяться у важкому становищі, руйнуються ресурсний потенціал галузі. Економічний ефект від раціонального використання ресурсного потенціалу реалізується на двох основних рівнях: на мікрорівні агроформування мають можливість знизити собівартість продукції, отримати вищий прибуток і за рахунок цього збільшити обсяги виробництва, вдосконалити асортимент, поліпшити показники якості; на макрорівні ефективне використання ресурсного потенціалу забезпечить підвищення конкурентоспроможності продукції, що послабить ціновий тиск на таких виробників із боку вітчизняних та іноземних конкурентів, вплине на цінове регулювання та утвердження ринкових засад функціонування сільськогосподарського виробництва.

Важливу роль у формуванні та використанні ресурсного потенціалу відіграють організаційні чинники, а саме організація підприємництва в АПК та організація структури підприємств та організація виробничих процесів. Суть першого фактора полягає у тому, що наявність великої кількості підприємств – виробників аналогічної продукції вимагає та стимулює до ефективного використання залучених ресурсів та високопрофесійного управління усіма процесами виробництва для утримання певного місця на ринку. Другий чинник впливає безпосередньо на управління процесом використання ресурсів і третій – забезпечує раціональне використання їх на рівні виробництва продукції. Розгляд тенденцій удосконалення кожного складника ресурсного потенціалу підводить до висновку вважати його цілісною динамічною системою, всі елементи якої тісно взаємопов'язані та взаємозумовлені. Лише за умови такого їх взаємовпливу можна отримати значні позитивні економічні, бюджетні, фінансові та соціальні результати на рівні окремого сільськогосподарського підприємства та держави у цілому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Бачевський Б.Є. Потенціал і розвиток підприємства: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Б.Є. Бачевський, І.В. Заблудська, О.О. Решетняк. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 398 с.
3. Блонська В.І., Радецький Ю.Ю. Вдосконалення обґрунтування стратегії формування потенціалу підприємства / В.І. Блонська, Ю.Ю. Радецький // Науковий вісник. – 2008. – Вип. 18.1 – С. 263–268.
4. Міщенко Н.Т. Ресурсний потенціал підприємства: сутність, структура, стратегія використання / Н.Т. Міщенко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.9 – С. 193–198.
5. М'яких М.І. Аналіз та оцінка використання ресурсного потенціалу в системі споживчої кооперації / М.І. М'яких // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – Вип. 1(91). – С. 136–142.
6. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: [підручник] / С.Ф. Покропивний; вид. 2-е. – К.: КНЕУ, 2000. – 346 с.
7. Піняга Н.О. Ефективність використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / Н.О. Піняга; Львів. нац. аграр. ун-т. – Львів, 2016. – 249 с.
8. Підлісецький Г.М. Підвищення ефективності ви користання ресурсного потенціалу аграрного сектору / Г.М. Підлісецький, М.І. Толкач // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 65–66.
9. Сердак С. Принципи ефективного управління ресурсами суб'єктів господарювання / С. Сердак // Академічний огляд. – 2008. – № 2. – С. 83–88.
10. Трегобчук В.М. Відтворення та ефективність використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні та практичні аспекти) / В.М. Трегобчук; відп. редактор акад. УААН В.М. Трегобчук. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2003. – 259 с.
11. Ульяновський О.В. Формування та використання ресурсного потенціалу в аграрній сфері: [монографія] / О.В. Ульяновський. – Х.: ХНАУ, 2006. – 357 с.
12. Юрчишин В.В. Розбудова системного державного управління сільським господарством / В.В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2005. – № 6. – С. 3–17.

УДК: 330.131.7

Руденко М.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та управління
Черкаського навчально-наукового інституту
Університету банківської справи*

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджено проблему формування концепції ризик-менеджменту аграрних підприємств. Окреслені існуючі підходи щодо ризиків та визначено сутність понять ризик-менеджмент та управління ризиками. Доведено необхідність керування ризиками, доцільність побудови системи управління ризиками та розроблена концептуальна модель ризик-менеджменту агропідприємства.

Ключові слова: ризик-менеджмент, система управління, концепція, аграрне підприємство, управління ризиком.

Руденко Н.В. ФОРМИРОВАНИЕ КОНЦЕПЦИИ РИСК-МЕНЕДЖМЕНТА АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье исследована проблема формирования концепции риск-менеджмента аграрных предприятий. Очерчены существующие подходы к рискам и определена сущность понятий риск-менеджмент и управление рисками. Доказана необходимость управления рисками, целесообразность построения системы управления рисками и разработана концептуальная модель риск-менеджмента агропредприятия.

Ключевые слова: риск-менеджмент, система управления, концепция, аграрное предприятие, управление риском.

Rudenko M.V. THE FORMATION OF RISK MANAGEMENT CONCEPT OF AGRARIAN ENTERPRISES

The problem of formation of the risk management concept of agrarian enterprises is researched in the article. The existing concepts of risk are outlined and the essence of the concepts of risk management and risk management is defined. The necessity of risk management, expediency of building a risk management system and the conceptual model of risk management of agro enterprises are proved.

Keywords: risk management, management system, concept, agrarian enterprise.

Постановка проблеми. Управління ризиками є одним із найбільш часто вживаних словосполучень не тільки в практиці менеджменту, але і в повсякденному житті. Управлінці наголошують, що ризиками необхідно керувати задля забезпечення успішності та безпеки бізнесу. Діяльність будь-якого підприємства незалежно від організаційно-

правової форми, галузі функціонування, форми власності та підпорядкування пов'язана з ризиками. Керування ризиками здійснюється шляхом їх ідентифікації, аналізу та обробки з наступним визначенням необхідності нівелювання наслідків. Управління ризиками можливо здійснювати лише до певної міри, оскільки досить складно з високою